

NOVES TENDÈNCIES EN LA CREACIÓ I GESTIÓ D'EMPRESSES SOCIALS: CASOS D'ESTUDI (II)

Coordinadora: Teresa Mª Monllau Jaques

Monedes complementàries per al desenvolupament local: el cas d'estudi del multiplicador local de la Grama de Santa Coloma de Gramenet

Autors

August Corrons

Universitat Oberta de Catalunya

Lluís Muns

Learning by Doing

1. OBJECTIUS DEL CAS

L'objectiu general d'aquest cas és analitzar el paper que juguen les monedes complementàries en el desenvolupament local dels municipis. Per a assolir-ho, es plantegen els següents objectius específics:

- Endinsar-se en l'àmbit d'estudi de les monedes complementàries, tot analitzant què són i què representen, quins objectius persegueixen i com es classifiquen.
- Entendre el rol que juguen com a eina que promou el desenvolupament local, tant a nivell econòmic com social i mediambiental.
- Familiaritzar-se amb el mètode d'estudi LM3 com a instrument per a analitzar l'efecte multiplicador local generat per les monedes complementàries.
- Aprofundir en l'evolució de l'impacte socioeconòmic que la Grama ha generat des del seu inici, tot analitzant el paràmetre LM3.

2. INTRODUCCIÓ A LES MONEDES COMPLEMENTÀRIES

2.1. CONTEXTUALITZACIÓ

El concepte de monedes complementàries va ser encunyat per Bernard Lietaer per a referir-se a *“sistemes monetaris creats al marge dels diners oficials d'un país, i que fomenten tant la realització de projectes econòmics, socials i mediambientals de caràcter regional, com la posada en valor d'actius i recursos que no es troben en els cercles o circuits ordinaris d'intercanvi com a conseqüència de l'escassetat de la moneda oficial”*.

Les monedes complementàries són sovint anomenades socials, alternatives, comunitàries, locals, solidàries... ja sigui per temes de

tradició cultural o per a reflectir els objectius perseguits en els projectes on són emprades. No obstant aquesta diversitat de qualificatius, en aquest cas d'estudi s'ha optat per mantenir l'ús del concepte monedes complementàries, doncs és el que millor reflecteix una de les principals característiques d'aquest tipus de monedes: la complementarietat en relació als diners de curs oficial, als quals no pretenen substituir del tot en cap moment.

2.2. OBJECTIUS I NIVELLS D'ACTUACIÓ

Sigui com sigui que se les anomeni, les monedes complementàries tenen l'objectiu de proveir i facilitar noves formes d'intercanvi i de crear nous circuits de valor, tractant de donar resposta a funcions socials i mediambientals que els diners de curs oficial no poden cobrir, ja sigui per les seves característiques o bé per la seva escassetat.

Les experiències existents durant les últimes dècades evidencien que les monedes complementàries són una eina que funciona bé per a l'afavoriment de l'economia d'un territori i el seu desenvolupament local. Són també instruments a tenir molt presents a l'hora de perseguir el desenvolupament local i sostenible, fent-ho des de tres nivells:

- A nivell col·lectiu, tot dinamitzant un pensament grupal, afavorint la participació ciutadana responsable i la democràcia participativa, o dinamitzant una economia al servei de les persones i de la naturalesa.
- A nivell individual, tot millorant la qualitat de vida, desenvolupant les pròpies capacitats, promovent sentiments d'identitat i pertinència, o afavorint la inclusió dels col·lectius desafavorits.
- A nivell empresarial, tot posant en valor la imatge de marca, reforçant els intercanvis econòmics en el territori, o augmentant la utilitat i la responsabilitat social i mediambiental.

2.3. CLASSIFICACIÓ I TIPOLOGIES DE DISSENY

Segons Gill Seyfang i Noel Longhurst, les monedes complementàries són intervencions destinades a enfortir la solidaritat local, oferir liquiditat addicional i incentivar motivacions ambientals, tot seguint l'establiment del triple balanç dels àmbits d'actuació social, econòmic i mediambiental. Proposen classificar-les en quatre grans grups: sistemes de crèdit mutu; monedes locals; bancs de temps; i mercats de troc.

L'Observatori de la Moneda Complementària es basa en aquesta mateixa classificació per a fer el mapeig de les iniciatives actualment existents a Catalunya, tot afegint-hi un parell més de tipologies del tot vinculades al sorgiment de la tecnologia blockchain i l'economia del token: sistemes d'incentius; i criptomonedes amb impacte social.

Les monedes complementàries poden també classificar-se segons el seu procés d'emissió: monedes basades en crèdit compartit; monedes recolzades per diners de curs oficial; monedes fiduciàries; monedes recolzades per béns; i monedes emeses com a deute.

Les anteriors no són pas les úniques vies d'etiquetar les monedes complementàries, sinó que n'hi ha moltes altres i de molts altres autors. Així mateix, no hi ha dissenys estàndard de monedes complementàries i, per tant, no hi ha projectes que siguin completament idèntics. Poden ser molt semblants, quasi iguals, però la conjuntura socioeconòmica de l'entorn on s'implementin serà determinant per a caracteritzar-ne el projecte resultant i, per tant, per a fer-ne d'aquest un projecte únic. Es tracta de dissenys híbrids resultants de la combinació de diferents classificacions i caracteritzacions, fets a mida en funció dels objectius perseguits, dels agents implicats i dels recursos disponibles.

2.4. MONEDES COMPLEMENTÀRIES I DESENVOLUPAMENT LOCAL

Les monedes complementàries constitueixen una eina de desenvolupament local, podent-se emprar tant en el context d'economies més fràgils, en localitats que veuen reduïda la despesa local que s'orienta a les grans superfícies i perden capacitat de renda

en euros, com en territoris amb millors indicadors de renda i ocupació on hi ha importants recursos infrautilitzats i sistemes de gestió ineficients. Com a tal, una administració local pot trobar en la facilitació de monedes complementàries una eina satisfactòria de desenvolupament de les seves competències: impuls al comerç local; atenció a col·lectius en risc d'exclusió; foment de l'ocupabilitat local; millora de les relacions veïnals; recolzament al teixit associatiu; gestió de residus; i recollida selectiva, entre d'altres.

Al llarg de l'última dècada, un nombre cada cop més significatiu de governs locals han jugat un rol de lideratge en el disseny i la implementació de monedes complementàries, abordant reptes clau tant a nivell socioeconòmic com mediambiental:

- La democratització i la millora de la provisió de serveis, tot fomentant la satisfacció de les necessitats comunitàries i la coproducció.
- El recolzament a l'economia local i a les pimes, tot fomentant la millora del flux de caixa, la creació de xarxes comercials sòlides, l'ús del capital infrautilitzat, el manteniment dels diners que circulen localment l'educació dels consumidors i l'increment de la fidelització de la clientela.
- La lluita contra les desigualtats i l'exclusió social, tot fomentant la participació social, el suport a l'economia de les cures, la desigualtat i en risc d'exclusió social, i la millora del benestar individual i de la salut.
- La reducció de l'impacte medi ambiental, tot fomentant la incentivació del comportament sostenible, la valoració dels recursos naturals i el suport de les pràctiques sostenibles dels negocis.

2.5. EFECTE MULTIPLICADOR ECONÒMIC LOCAL: LM3

El mètode del multiplicador local LM3, elaborat per la New Economics Foundation, serveix per a mesurar l'impacte econòmic local, tot analitzant la relació existent entre la inversió local o despesa

municipal i el conjunt d'incrementos que es produeixen en la renda del sistema. Permet acotar una àrea econòmica concreta en funció de l'interès de la recerca, des d'un barri fins a tot un país. El principi bàsic del LM3 és l'avaluació de la circulació de diners a l'economia local a partir de tres onades de despesa:

- Onada 1. Determina els ingressos inicials, que poden ser d'una organització (empresa, entitat sense ànim de lucre o actor del sector públic) o d'un determinat grup de persones (usuaris de caixers automàtics, receptors de beques...).
- Onada 2. Analitza com es gasten a l'economia local els ingressos de l'onada 1. És a dir, quan i amb quina quantitat arriben a les empreses.
- Onada 3. Estudia com les empreses reinverteixen els ingressos procedents de l'onada 2 novament a l'economia local i la despesa que fan, a la vegada, els proveïdors de béns i els serveis locals en altres proveïdors, incidint en la part que es realitza en el municipi o l'àrea objecte d'estudi, però també a fora.

El coeficient LM3 s'obté sumant les tres onades de despesa i dividint el resultat per la inversió inicial o primera onada. Aquesta operació proporciona un coeficient que indica la mesura en què la despesa inicial es gasta i es reinverteix a l'economia local.

3. EL CAS D'ESTUDI DE LA GRAMA

3.1. INTRODUCCIÓ

L'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet (Barcelona), a través del seu Departament de Comerç, Fires i Disciplina de Mercat, va iniciar el projecte de creació de la seva pròpia moneda tot participant com a pilot dins del programa Digipay4Growth desenvolupat durant el trienni 2014-16 amb el suport de la Unió Europea. Amb posterioritat, i fins a l'actualitat, ha estat

implementant i consolidant aquest projecte fins a posicionar-lo com a referent en l'àmbit nacional i internacional entre les ciutats propietàries de la seva moneda.

- Per a comprendre les causes que a finals de l'any 2013 van motivar a l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet a desenvolupar un sistema de pagaments propi s'esdevé necessari comprendre el context socioeconòmic de l'època, ja que permet explicar millor alguns dels desafiaments que va haver d'afrontar aquest projecte.
- Santa Coloma de Gramenet ha estat històricament un municipi de primera acollida de població (estatal i forana) i amb uns nivells de renda molt per sota del Barcelonès i Catalunya. Tot això, en el context econòmic de la darrera dècada, havia conduït a una part de la població a situacions d'elevada vulnerabilitat i amb trajectòries complicades en termes d'inserció laboral. Especialment preocupant era la desaparició, per tancament, d'activitats vinculades als establiments dedicats al comerç i a l'hostaleria.
- El fet de trobar-se a la primera corona metropolitana i ben comunicada amb la ciutat de Barcelona accentuava aquesta situació, ja que bona part dels residents podien accedir fàcilment a una gran varietat i quantitat de productes i serveis que proporcionaven els grans centres comercials de l'entorn proper. No obstant això, la ciutat comptava amb un sector públic fort i potent en termes d'ocupabilitat i pressupost.

3.2. L'IMPACTE ECONÒMIC I SOCIAL DE LA DESPESA PÚBLICA

Amb aquesta situació, observant la realitat des d'un prisma local, i en concret respecte a les polítiques públiques que tradicionalment s'havien anat aplicant, resultava evident que fins aquell moment no s'havien donat respostes adequades o s'havien mostrat bastant limitades a l'hora de posar en marxa noves solucions. I en un context on els ajuntaments es troben en la primera línia de tracte amb els ciutadans i, alhora, en l'última fila de la distribució dels recursos

públics, calia pensar des d'altres paradigmes i desenvolupar noves estratègies. Es tractava doncs de ser més eficaços amb poc, o fins i tot, amb menys.

Així, fins a l'inici del projecte la despesa municipal es realitzava en moneda de curs legal i l'únic impacte addicional consistia en la celeritat del pagament. Sota la idea que la política financera i la política social s'havien de tractar des d'una visió de gestió pública integrada, es va veure clarament que la creació d'una moneda local permetria incrementar l'impacte econòmic i social a la ciutat. En definitiva, no es tractava de saber en què es gastava, sinó d'emprar un instrument de tresoreria adequat per a realitzar la despesa.

3.3. LA MONEDA LOCAL DE SANTA COLOMA DE GRAMENET

Un Circuit de Comerç Social (CCS) es caracteritza per utilitzar un sistema de pagament complementari a l'euro on els seus membres (empreses, associacions locals i ciutadans a títol particular) realitzen transaccions (pagaments i cobraments). En el cas de Santa Coloma de Gramenet es fa de forma 100% electrònica, principalment a través del telèfon intel·ligent.

Disposar d'un CCS local ampli i diversificat i emprar un instrument de pagament propi i electrònic va permetre l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet mesurar en tot moment l'estat i l'evolució de la principal fita marcada com a objectiu: Optimitzar l'impacte de la despesa del pressupost de l'ajuntament en benefici de la ciutat.

Així, la xarxa d'usuaris i usuàries que van dipositar la seva confiança en aquest instrument que facilitava interaccions econòmiques locals i que alhora generava les dades suficients per a afavorir una presa de decisions de qualitat, va materialitzar-se en una evolució molt positiva, tal i com ho anaven confirmant els resultats de les anàlisis que anualment es s'anaven realitzant.

El punt de partida comparatiu eren els estudis realitzats abans de la posada en funcionament de la Grama. En aquesta fase prèvia es va detectar que un 56,10% de certes subvencions concedides en euros es gastaven majoritàriament fora de la ciutat, mentre que únicament un 29,12% es quedava a Santa Coloma de Gramenet i, la resta, un

12,78%, no se sabia on anava.

En aquest marc es va apostar per la creació de la moneda de la ciutat, equivalent a l'euro, i es va dissenyar la xarxa d'empreses i associacions de Santa Coloma de Gramenet (CCS Santa Coloma) la qual es va emparar normativament en un reglament municipal, alhora que el nom de la moneda (Gramas) va sorgir d'un procés participatiu ciutadà.

D'aquesta manera el CCS Santa Coloma va començar a evitar les fuites de diner de la ciutat i afavorir l'augment de l'efecte multiplicador de la despesa pública. En concret es va vincular la moneda a determinades subvencions de les àrees de comerç, cultura i esports. D'aquesta forma la Grama només podia utilitzar-se dins la xarxa d'empreses del circuit.

Una de les característiques destacades de la Grama es que no compta amb un suport físic com poden ser bitllets, monedes o targetes, fet que permet en tot moment monitoritzar el seu funcionament. L'obtenció de dades sobre la circulació dels diners en temps real i el desenvolupament d'una innovadora metodologia pròpia, de la New Economics Foundation, van permetre anar modulant la construcció de la xarxa d'empreses i comerços fins a ser prou nombrosa i, el més important, diversa en quant a productes i serveis. Aquesta varietat i quantitat d'empreses va permetre que la Grama circulés més vegades i durant més temps entre els membres del circuit, fins al punt que a la finalització del primer any (2017) va augmentar l'indicador del multiplicador local, passant d'un 1,81 a un 2,34, mentre que la retenció de la despesa pública vinculada a la moneda de la ciutat va arribar al 92,78%.

Amb aquests resultats, l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet va anar ampliant tant els imports com les línies de subvenció, a fi i efecte d'anar incorporant més volum de despesa al CCS Santa Coloma. Tot això optimitzava l'impacte sobre el teixit socioeconòmic de la ciutat. Així, per exemple, en finalitzar l'any 2019 ja s'havien efectuat transaccions per un valor superior al milió de Grames o, el que és el mateix, el seu equivalent en euros.

A més, el CCS havia aconseguit créixer fins a arribar a unes 400 empreses i 150 entitats locals.

A mode de conclusió, la vinculació de la despesa d'una administració

pública com l'efectuada per part de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet a un circuit nombrós i diversificat on s'accepti i utilitzi un instrument com la Grama, permet optimitzar l'impacte dels recursos públics i afavoreix l'efecte multiplicador dels diners.

4. ACTIVITATS SOBRE EL CAS D'ESTUDI

En base a les explicacions fetes fins al moment, relacionades amb l'àmbit d'estudi de les monedes complementàries i amb el cas particular de la Grama, es proposen a continuació una sèrie d'activitats per a buscar respostes, generar debat o, simplement, reflexionar:

1. Visita la pàgina web de la Grama i fes un esquema sobre el funcionament de la moneda local: procés d'emissió, agents implicats, vies de circulació i procés de bescanvi a euros.
2. Llegeix el darrer estudi d'indicadors de la Grama i, tot comparant-lo amb les dades existents abans de la implementació d'aquesta, analitza l'impacte econòmic i directe que ha generat a Santa Coloma de Gramenet. Així mateix, i de forma indirecta, quin impacte social i mediambiental creus està generant?
3. Visita la pàgina web de l'Observatori de la Moneda Complementària, tot parant atenció a les diferents monedes que s'hi mostren. Fes una anàlisi comparativa entre la Grama i les altres dues monedes locals existents: el REC i el Vilawatt.
4. Fes també una anàlisi comparativa entre la Grama (o les monedes locals en general) i els altres tipus de monedes existents (sistemes de crèdit mutu, sistemes d'incentius i criptomonedes d'impacte social).
5. Llegeix el document de la New Economics Foundation que hi ha referenciat a la bibliografia, i analitza els pros i els contres de la localització monetària.

6. A partir de les dades del REC i de la Grama, analitza les diferències més significatives que influeixen en els resultats finals del multiplicador local de cadascun de les monedes.
7. D'acord amb la composició dels circuits del REC i la Grama, argumenta la composició mínima necessària que garanteixi la circulació (i viabilitat) d'una moneda per una comunitat, territori o ciutat d'acord amb la quantitat d'activitats econòmiques necessàries, la diversitat de sectors representats i la tipologia d'usuaris i usuàries (segons sigui personalitat física o jurídica).
8. A nivell de conclusió, reflexiona i fes un Abstract en relació al rol que juguen les monedes complementàries com a eina en pro del desenvolupament local, tant a nivell econòmic com social i mediambiental.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

5.1. DOCUMENTACIÓ

- Bos, J. i Booth, B (2015): Community Currencies in Action *Monedas comunitarias: oportunidades y retos para los gobiernos locales*. Ajuntament d'Amsterdam Est.
- Corrons, A. (2015): *Monedas complementarias en pro de la sostenibilidad y el desarrollo*. Universitat Jaume I.
- Corrons, A. (2017): *Monedas complementarias: dinero con valores*. International Journal of Organizations, n° 18, 109–134.
- Corrons, A. (2018): *Monedas complementarias com a eina de desenvolupament local*. Àrea Metropolitana de Barcelona.
- Corrons, A. (2019): *Curs de monedas complementarias*. Ajuntament de Barcelona i Universitat Oberta de Catalunya.
- Martín, S. et al. (2018): *Monedas sociales y complementarias*. Ajuntament de Barcelona.

- Muns, Ll.; Segura, M. i Torrens, Ll. (2019): Aspectos clave del diseño de una moneda complementaria liderada por la Administración Pública. International Journal of Community Currency Research 23 (Winter) 30-47.
- Segura, M. i Muns, Ll. (2019): La importancia de conocer la trazabilidad de las monedas complementarias. International Journal of Community Currency Research 23 (Winter) 63-70.
- Cooperativa Coodin (2019): Enfortiment de l'economia social i solidària catalana a través de les monedes complementàries.
- Ward, B i Lewis, J.(2002): New Economics Foundation (2002). Plugging the leaks. Making the most of every pound that enters your local economy.

5.2. ENLLAÇOS D'INTERÈS

- Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet
- DINVAL – Grup de recerca aplicada i transferència de coneixement.
- Informe del REC (Barcelona)
- La Grama
- Observatori de la Moneda Complementària.
- Observatori municipal Gramimpuls
- Sistema d'Informació Social de Santa Coloma de Gramenet

August Corrons

acorrons@uoc.edu

Lluís Muns

lluis@simagina.com

Per disposar de la nota pedagògica del cas,
podeu fer la consulta via email.

Entitats col·laboradores

